

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 3, Kasım/November 2025]

Beren ŞİMŞEK

<https://orcid.org/0000-0003-3941-6778>

Arş. Gör. Dr.

berensimsek@hacettepe.edu.tr

Hacettepe Üniversitesi

<https://ror.org/04kwvgz42>

Edebiyat Fakültesi

Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü

Bıyığın İktidarı: Tahsin Yücel ve Emmanuel Carrère’de Erkeklik, Beden ve Cemaat

The Power of the Moustache: Masculinity, Body and Community in Tahsin Yücel and Emmanuel Carrère

Araştırma Makalesi | *Research Article*

Geliş Tarihi | *Date Received*: 21.05.2025

Kabul Tarihi | *Date Accepted*: 20.09.2025

Yayın Tarihi | *Date Published*: 23.11.2025

Atıf | *Citation*

Şimşek, B. (2025). Bıyığın İktidarı: Tahsin Yücel ve Emmanuel Carrère’de Erkeklik, Beden ve Cemaat. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(3), 2039-2051. <https://doi.org/10.34083/akaded.1703666>

Şimşek, B. (2025). The Power of the Moustache: Masculinity, Body and Community in Tahsin Yücel and Emmanuel Carrère. *Journal of Academic Language and Literature*, 9(3), 2039-2051. <https://doi.org/10.34083/akaded.1703666>

Makale Bilgisi | *Article Information*

Değerlendirme <i>Review Reports</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) <i>Double-blind. (Two External Referees)</i>
Etik Beyan <i>Ethics Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study</i>
Etik Kurul Belgesi <i>Ethics Committee Approval</i>	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir <i>Article does not require an Ethics Committee Approval</i>
Etik Bildirim <i>Complaints</i>	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir <i>The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Checks</i>	Yapıldı <i>Yes - iThenticate</i>
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright&License</i>	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır <i>Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International</i>

© Beren ŞİMŞEK | Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International

Öz

Bu çalışma, Tahsin Yücel'in *Bıyık Söylencesi* ve Emmanuel Carrère'in *La Moustache* adlı romanlarını karşılaştırmalı olarak inceleyerek, "bıyık" imgesi üzerinden erkeklik, toplumsal aidiyet ve iktidar ilişkilerini tartışmaktadır. Bıyık, her iki metinde de yalnızca fiziksel bir unsur değil; erkekliğin görünürlüğünü sağlayan, toplumsal cemaatin sürekliliğini destekleyen ve normatif kimlik yapılarını pekiştiren sembolik bir göstergedir. Benedict Anderson'ın hayali cemaat kuramı, Michel Foucault'nun mikro-iktidar ve biyopolitika kavramları, R.W. Connell'in hegemonik erkeklik kuramı ve Judith Butler'ın toplumsal cinsiyetin tanınma rejimlerine dair yaklaşımı doğrultusunda yapılan analiz, erkekliğin bedensel semboller aracılığıyla nasıl inşa edildiğini ve bu sembollerin yokluğu ya da inkârı durumunda öznenin kimliğinin nasıl çözüldüğünü edebi temsil düzleminde incelemektedir. Bu bağlamda çalışma, erkekliğin sabit bir öz değil, kırılğan ve toplumsal olarak onay bekleyen bir performans olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fransız Edebiyatı, Erkeklik Çalışmaları, Beden Politikaları, Biyopolitika, Mikro-iktidar

Abstract

This study compares Tahsin Yücel's Bıyık Söylencesi and Emmanuel Carrère's La Moustache, discussing masculinity, social belonging, and power relations through the image of the moustache. In both texts, the moustache is not merely a physical feature; it is a symbolic signifier that renders masculinity visible, supports the continuity of the social community, and reinforces normative identity structures. Benedict Anderson's theory of imagined communities, Michel Foucault's concepts of micro-power and biopolitics, R.W. Connell's theory of hegemonic masculinity, and Judith Butler's approach to regimes of recognition of gender. In this context, the study reveals that masculinity is not a fixed essence, but rather a fragile performance that awaits social approval.

Keywords: French Literature, Masculinity Studies, Body Politics, Biopolitics, Micro-power

Giriş

Beden, toplumsal kimliğin inşasında yalnızca biyolojik bir taşıyıcı değil; aynı zamanda iktidarın, normların ve kültürel tahayyülün somutlaştığı bir yüzeydir. Erkeklik gibi toplumsal cinsiyet kimlikleri, bu bedenın görünürlüğü, düzenlenmesi ve tanınması üzerinden kurulur. Bu bağlamda, “bıyık” gibi dışsal ama yüksek sembolik değere sahip bir bedensel unsur, bireyin kimliğini inşa etmesinde ve sürdürmesinde merkezi bir rol oynar. Bıyık, yalnızca cinsiyetin değil; aidiyetin, sadakatin, gelenekle sürekliliğin ve hatta bireyin varoluşsal bütünlüğünün işareti hâline gelir. Modern ve geç-modern edebiyatın erkek karakterleri bu simgesel yüklemle çatıştıklarında, hem bedensel hem de kimliksel çözülme yaşarlar.

Bu çalışmanın amacı, Tahsin Yücel’in *Bıyık Söylencesi* (1995) ile Emmanuel Carrère’in *La Moustache* (1986) adlı romanlarını karşılaştırmalı olarak inceleyerek, bıyık imgesi etrafında şekillenen erkeklik krizlerini ve öznel gerçekliğin çöküşünü analiz etmektir. Her iki romanda da bıyık, bireyin kendi benliğiyle ve çevresiyle kurduğu kimliksel sürekliliğin teminatı gibidir. Ancak bu süreklilik kırıldığında —ister bıyık ortadan kalktığı için, ister bıyık var olmamış gibi davranıldığı için— özne varoluşsal bir dağılma yaşar. Bu dağılma, yalnızca toplumsal normların dışına çıkmakla kalmaz; bireyin kendi benliğini tanıyamaması, hatırlayamaması ve dolayısıyla gerçekliğe tutunamaması ile sonuçlanır.

Bıyık Söylencesi, başkarakterin giderek solgunlaşan ve şekilsizleşen bıyığı ile birlikte, toplumsal ve bireysel görünürlüğü nasıl yitirdiğini, bu kaybı telafi etmeye çalışırken ise kimliğini ve yüzünü tanıyamaz hâle gelmesini anlatır. Bıyığın yeniden düzenlenmesi girişimi, bir kimlik restorasyonudur. Ancak bu restorasyon, aynada karşılaşılan yabancı bir yüz ile imkânsızlaşır. Nihayetinde karakter, kendini gırtlğından keserek intihar eder; bu eylem, erkekliğin ve benliğin simgesel olarak çözüldüğü noktadır. Benzer biçimde *La Moustache*, kahramanın bıyığını kesmesinin ardından çevresindeki herkesin bunu hiç fark etmemesiyle başlayan gerçeklik krizini konu eder. Bıyığın yokluğuna dair kolektif inkâr, kahramanın sadece toplumsal bağlarını değil, hafızasını, geçmişini ve benlik algısını da yok eder. Her iki romanda da sonuç, bireyin “kendinden silinmesi”dir.

Bu anlatılar, modern erkekliğin nasıl kırılğan, koşullu ve temsilin sürekliliğine bağımlı olduğunu gösterir. Bıyık, bu temsilin hem maddi hem de simgesel taşıyıcısıdır. Benedict Anderson’ın “hayali cemaat” kavramı, bireyin cemaat içindeki tanınabilirliğini ve sembolik uyumunu açıklamak açısından işlevseldir. Cemaat, bireyi ancak ortak sembollerin sürekliliği içinde tanır; bu sürekliliğin bozulması, tanınmamanın ve dışlanmanın önünü açar. Michel Foucault’nun mikro-iktidar ve biyopolitika kuramları ise bedenın bu süreçte nasıl kontrol edildiğini, nasıl düzenlendiğini ve nasıl disipline edildiğini anlamamıza imkân sağlar. Bıyık, bu bağlamda bedenın iktidar tarafından şekillendirilmiş bir “mikro-saha”dır.

Bu iki roman üzerine daha önce geliştirilmiş okumalar, çalışmamızın dayandığı tartışmaları beslemektedir. *Bıyık Söylencesi* bağlamında Baykan (2017), bıyığın beden/kimlik eşiğinde işleyen bir tanınma göstergesi olarak nasıl kurulduğunu ve

bıyıktaki çözülmenin öznenin kimliğinde eşzamanlı bir erime ürettiğini vurgular; bizim katkımız, bu tespiti Butler'ın tanınma rejimleri ve Foucault'nun mikro-iktidarları ile kesiştirerek erkeklik-performans boyutuna oturtmaktır (Baykan, 2017). *La Moustache* için Viala (2011), anlatsal düzlemde 'gerçeğin silinişi' (disparition du réel) izleğini önceler; bu makale, söz konusu silinişi erkek öznenin toplumsal tanınmadan çekilmesi ve maskülen görünürlüğün yitimi olarak yeniden çerçevelemeyi önerir (Viala, 2011). Böylece mevcut yorumlarla diyalog kurarken, iki metni karşılaştırmalı erkeklik çalışmaları odağında birbirine konuşturuyoruz.

Bu makale, şu temel sorular etrafında yapılandırılmıştır: bıyık, bireyin kendilik inşasında ve cemaat içindeki konumunda nasıl bir rol oynar? Bıyığın bozulması ya da yokluğu, erkek kimliğinin çözülmesine nasıl neden olur? Farklı bağlamsal yapılarda (Türkiye ve Fransa) beden politikaları, mikro-iktidarlar ve tanınma ilişkileri erkekliği nasıl etkiler? Her iki romanın ulaştığı ortak varoluşsal kırılma noktaları, günümüz erkekliği için ne söyler?

Bu sorular ışığında yürütülecek olan analiz, bıyık gibi küçük bir bedensel imgenin ardında yatan büyük ideolojik, sosyolojik ve psikopolitik yapıların edebî temsiline ışık tutmayı amaçlamaktadır. Hem *Bıyık Söylencesi* hem de *La Moustache*, çağdaş edebiyatın erkek öznesini sadece dışsal düzenlemelerle değil; aynı zamanda tanınma, görünürlük ve cemaat tahayyülü gibi daha derin yapılarla boğuşan bir figür olarak yeniden düşünmemize olanak tanır.

1. Erkeklik ve Beden: Bıyık İmgeleri

Bıyık, tarih boyunca birçok kültürde erkekliğin, erginliğin ve otoritenin dışsal bir göstergesi olmuştur. Osmanlı'dan Orta Avrupa'ya, Latin Amerika'dan İran'a kadar çok sayıda toplumda, erkek çocukların ilk tıraşları bir tür geçiş ritüeli olarak görülürken; yetişkin erkeklerde bıyık, cinsel olgunluk, güç ve itibarla özdeşleştirilmiştir (Connell, 1995; Kassam, 2001). Michel Foucault'nun beden politikaları bağlamında bu tür semboller, bedenin sadece biyolojik değil, toplumsal olarak da "biçimlendirilmiş" olduğunu gösterir. Bıyık, bu anlamda yalnızca estetik bir tercih değil; cemaatle özdeşleşme, normatif erkeklik ve itaat pratiklerinin de bir göstergesidir. Özellikle devlet aygıtlarının maskülen imgelerle donatıldığı toplumlarda bıyıklı erkek figürü, hegemonik erkekliğin görünür biçimi olarak toplumsal alanda kodlanır. Bu noktada R.W. Connell'in kavramlaştırdığı hegemonik erkeklik (Connell, 1995), bıyık gibi fiziksel detaylar üzerinden toplumsal cinsiyet performansının nasıl dışavurulduğunu anlamamıza yardımcı olur.

Benedict Anderson'ın klasikleşmiş çalışması *Imagined Communities* (1983), ulus kavramını modernliğe içkin, kültürel olarak inşa edilmiş ve tahayyül edilen bir cemaat biçimi olarak tanımlar. Anderson'a göre ulusal kimlik, bireylerin birbirlerini tanımadan ama aynı aidiyet duygusuyla bir cemaatin üyesi olduklarını hayal etmeleriyle kurulur. Bu tahayyül, ortak semboller, ritüeller ve görsel kodlar aracılığıyla gerçekleşir. Dolayısıyla ulus, yalnızca politik değil; aynı zamanda estetik ve duygusal olarak içselleştirilmiş bir

cemaat formudur. Bu çerçevede, bireylerin bedenlerine dair görsel öğeler —örneğin bıyık— bu cemaat tahayyülünün materyal temsillerine dönüşebilir. Benedict Anderson’ın hayali cemaat kuramı, ulusal kimliğin, bireylerin birbirini tanımadan fakat ortak bir aidiyet hissiyle bir arada olduklarını varsaydıkları simgesel bir yapı olduğunu öne sürer. Ancak bu hayal gücü, yalnızca kültürel simgelerle değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet düzenlemeleriyle de işler. Ulusal cemaatler çoğunlukla heteroseksüel, pronatalist ve patriyarkal varsayımlar üzerine kurulur. Erkeklik, bu cemaatin hem biyolojik yeniden üretiminin hem de ideolojik sürekliliğinin taşıyıcısı olarak konumlanır (McClintock, 1993; Nagel, 1998). Bu bağlamda bıyık gibi görsel işaretler, sadece bireyin aidiyetini değil, aynı zamanda erkek yurttaşlık statüsünü de temsil eder. Bıyığın yokluğu ya da işlevsizleşmesi, yalnızca estetik bir dönüşüm değil; ulusal kimlik tahayyülünün dışında kalma, tanınmama ve dolayısıyla yurttaşlık performansının başarısızlığı anlamına gelir. Bu nedenle, bıyık figürü, yalnızca bir toplumsal cinsiyet işareti değil; ulusun kendini kurguladığı erkeklik ideolojisinin de görsel bir taşıyıcısıdır. Bıyık, bireyin "bizden biri" olup olmadığını cemaatin görsel rejimi içerisinde anlamlandırmasına yarayan bir işarettir. Bıyığın varlığı ya da yokluğu, bireyin bu cemaatle olan bağıı somutlaştırır ya da kesintiye uğratar. Andersoncı cemaat tahayyülü, bu anlamda yalnızca bir zihinsel inşa değil; görünürlük ve tanınma üzerine kurulu bir görsel rejimdir.

Michel Foucault, iktidarı baskıcı bir yapının ötesinde, gündelik yaşamın içine dağılmış, bireyin davranışlarını düzenleyen, yönlendiren ve içselleştirilen bir ilişkiler ağı olarak tanımlar. Özellikle Foucault’nun Hapishanenin Doğuşu (*Surveiller et punir*, 1975) ve Cinselliğin Tarihi 1 (*Histoire de la sexualité*, 1976) adlı eserlerinde iktidarın mikro düzeyde —yani beden, mekân, dil ve alışkanlıklar düzleminde— nasıl işlediğini ortaya koyar. Bu bağlamda *mikro-iktidar*, bireyin bedenini üretken, itaatkâr ve tanınabilir kılacak biçimde düzenleyen, normatif davranışlara yönlendiren bir disiplindir. Foucault’nun *biyopolitika* kavramı ise modern iktidarın bedenleri yalnızca disipline etmekle kalmayıp onları nüfus düzeyinde yönetmesini ifade eder. Cinsellik, sağlık, doğurganlık, ölüm gibi konular biyopolitikanın alanına girer. Ancak bu kavram, bireysel bedenler üzerinden ulusal, ideolojik ve sosyopolitik stratejilerin hayata geçirildiği bir düzene de işaret eder. Bıyık gibi bedensel işaretler, biyopolitikanın bu görünmez ağı içerisinde bedenin ne ölçüde "normal", "erkek", "makbul" ya da "sapkın" olduğuna karar veren göstergelerdir. Bu çerçevede Foucaultcu iktidar, bıyığın varlığı ya da yokluğunu denetleyen, bedenin görünürlüğünü sınırlayan ve öznenin kimliğini normalleştiren bir mekanizma olarak işler. *Bıyık Söylencesi* ve *La Moustache* romanlarında bu tür mikro-iktidarların bireyin bedenine ve dolayısıyla benliğine nasıl sirayet ettiği gösterilir.

Judith Butler, özellikle *Gender Trouble* (1990) ve *Undoing Gender* (2004) eserlerinde toplumsal cinsiyetin sabit bir öz değil, tekrar eden eylemler ve toplumsal normlara göre sergilenen performanslar bütünü olduğunu ileri sürer. Butler’a göre kimlik, ancak toplumsal normlara uygun biçimde “tanındığında” geçerlilik kazanır. Bu tanınma süreci, özneyi kurar; tanınmayan özne ise görünmezliğe ya da toplumsal yok oluşa mahkûm olur. Bu noktada bıyık, erkeklik performansının görsel ve kültürel bir parçası hâline gelir. Bireyin bıyıklı ya da bıyıksız oluşu, yalnızca biyolojik değil; aynı zamanda toplumsal

normlara göre belirlenmiş bir kimlik performansıdır. *La Moustache*'daki karakterin bıyığının varlığının kolektif olarak inkâr edilmesi, onu Butler'ın tanımladığı biçimiyle “tanınmayan bir özne”ye dönüştürür. Bu durumda özne, toplumsal olarak varlığını sürdüremez hâle gelir. *Bıyık Söylencesi*'nde ise bıyığın giderek çözülmesi ve nihayetinde karakterin kendi yüzünü tanıyamayacak hâle gelmesi, bu tanınma performansının yıkıma uğradığı bir başka örnektir.

Erkeklik, çoğu zaman kadınlıktan farklı ve karşıt olarak tanımlanır; ancak bu fark, yalnızca biyolojik değil, kültürel ve görsel göstergelerle de kurulur. Saç, ses, giyim tarzı, duruş, jestler gibi bedensel göstergeler, erkekliğin performatif yönünü oluşturur (Connell, 1995; Butler, 1990). Bu bağlamda bıyık, birçok toplumda yetişkinliğin, erkeksi gücün ve hatta ulusal sadakatin sembolü olarak kodlanmıştır. Bıyık bırakmak, yalnızca bir bedensel karar değil, aynı zamanda bir toplumsal aidiyet beyanıdır.

Türkiye özelinde, bıyık siyasi ve ideolojik anlamlar da taşıyan bir göstergedir. 1970'lerden itibaren sağ ve sol ideolojilerdeki erkek figürleri, farklı bıyık biçimleriyle özdeşleşmiştir. Dolayısıyla bıyık, yalnızca bir “erkeklik” belirtisi değil; hangi tür bir erkeklik olduğu, hangi ideolojik ya da sosyal cemaatle özdeşleştiği konusunda da belirleyici olur.

“Zira saç, sakal, bıyık stili bireyin sırf özgür iradesiyle verdiği bir karar olmaktan öte siyasi, dini, kültürel, sosyal ve cinsel anlamları içeren bir dizi nedenin sonucu olabilir. Diğer taraftan yaygın kanaate göre bıyık, Türk erkekleri için “erkeklik inşa” yöntemlerinden biri olduğu söylenir. Bu güç gösterisi, siyasi kimlikle birleştiğinde ise daha kristalize olur. Zira makul bir dereceye kadar, bir erkeğin bıyık şekli “ayağınızı denk almanızı gerektirecek” bir ön-sinyal niteliğinde olabilir.” (Gökşen, 2024: 54)

Bıyığın varlığı ya da yokluğu, bireyin cemaat tarafından tanınmasında merkezi bir rol oynar. Benedict Anderson'ın teorisinde “hayali cemaat” bireylerin birbirlerini hiç tanımasalar da, semboller aracılığıyla bir cemaatin parçası olduklarını düşünmeleriyle inşa edilir. Bu bağlamda bıyık, görsel bir simge olarak, bireyin cemaat içindeki yerini hem belirler hem de teyit eder. Bıyısız bir yüz, tanınmayan, dolayısıyla cemaatten düşmüş bir bedendir.

Foucault'nun beden politikası anlayışı çerçevesinde ise bıyık, mikro-iktidarların beden üzerindeki düzenleyici işlevinin bir aracı hâline gelir. Birey, toplumun görünürlük kodlarına göre düzenlenir ve tanınır. Bu görünürlüğün kaybı, bireyin kendi bedenine ve kimliğine yabancılaşmasına yol açar.

Judith Butler'a göre toplumsal cinsiyet, sürekli olarak tekrar eden ve onaylanmaya muhtaç performanslar dizisidir. Erkeklik de bu anlamda sabit değil, kırılabilir bir inşadır. Her performans, cemaatin onayıyla pekişir; onay kaybolduğunda ise kimlik de sarsılır. *La Moustache* ve *Bıyık Söylencesi* bu kırılabilirliği görünür kılar: her iki romanda da bıyığın dönüşümü, karakterlerin kimliğinin dışsallaşan bir parçasını yitirmesiyle sonuçlanır.

La Moustache'ta kahramanın bıyığını kesmesi, onun kimliğinin bir parçasını görünüşte kaybetmesine neden olurken, çevresinin bu değişikliği tanımaması öznenin toplumsal tanınma koşullarını ortadan kaldırır. *Bıyık Söylencesi*'nde ise karakterin bıyığı, zamanla

eski kudretini yitirir, seyreklik ve şekil bozuklukları ile birlikte karakterin özsaygısı ve kimlik temsili de çözüme uğrar. Her iki durumda da bıyık, bir özdeşlik alanının kaybı anlamına gelir.

Bıyık, aynı zamanda karakterlerin “ayna” karşısındaki yüzlerinde sabitledikleri kimliğin maddi taşıyıcısıdır. Yücel’in kahramanı, makasla düzelttiği bıyığının sonunda “tanınmaz” hâle gelmiş olmasından dolayı bir yabancıyla karşılaşır. Carrère’in karakteri de, bıyığını kestikten sonra hem kendisini hem çevresini sorgular. Bu ayna metaforu, hem Butler’ın tanınma kuramına¹ hem de Lacan’ın “ayna evresi”²’ne gönderme yaparak öznenin kimliğini dışsal imgelerle nasıl sabitlediğini gösterir. Bıyık, aynada görülen yüzün tamamlayıcısıdır; onun yokluğu, kimliğin bütünlüğünü tehdit eder.

2. Tahsin Yücel’in *Bıyık Söylencesi* Romanında Biyopolitika

Tahsin Yücel’in *Bıyık Söylencesi* adlı romanı, bıyık imgesinin erkeklik, kimlik ve yurttaşlıkla kurduğu derin bağlantıyı psikanalitik ve politik düzeylerde ele alır. Romanın başkahramanı, zamanla solgunlaşan ve şekilsizleşen bıyığıyla birlikte, toplum içindeki tanınma kabiliyetini ve kendilik bütünlüğünü yitirir. Roman boyunca bıyık, yalnızca bir dış görünüş ögesi değil; karakterin baba kaybıyla birlikte çözülmeye başlayan kimliğinin maddi taşıyıcısı olarak işlev görür. Özellikle karakterin devlet dairesindeki işini sürdürürken yüzünü tanınmaz hâle getirmesi, toplumun tanıdığı maskülen kodların dışına düşüşünü simgeler. Cumali isminin Fransızca bir soyadına dönüştürülmesi ise, hem kimliğin bölünmesini hem de ulusal aidiyetin sorgulanmasını temsil eder. Romanın sonunda karakterin kendi gırtlığına makası saplaması, yalnızca fiziksel bir son değil; tanınmayan, aidiyetsiz, simgesel olarak silinmiş bir öznenin çöküşüdür.

Tahsin Yücel’in *Bıyık Söylencesi* adlı romanında, kahramanının bıyığı sıradan bir estetik tercih olmaktan çok uzaktır; bıyık, onun sosyal görünürlüğü, ideolojik konumunu ve kişisel güvenliğini teminat altına alan bir erk simgesidir. Romanda “bıyığın” başlangıçta olağanüstü bir nitelik taşıdığı, kahramanın yüzüne bir görkem, bir bütünlük ve bir özgüven verdiği anlatılır. Bıyık, bireyin toplumla olan ilişkisini kuran bedensel ve simgesel bir uzantı hâline gelmiştir. “Bıyık avrat işi değildir, yakıştı diye bırakılmaz.” (Yücel, 1995: 18)

Bu cümlede bıyığın fiziksel kaybı, yalnızca dışsal bir değişim değil, benlik algısının çöküşünü de beraberinde getirir. Kahraman için bıyık, bedensel kimliğin değil, yüzün, yani toplumla doğrudan ilişkiye giren temsil yüzeyinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu açıdan bıyık, hem Foucault’nun disipliner iktidar ağlarının bir uzantısıdır hem de Anderson’ın tarif ettiği hayali cemaatin simgesel kodlarından biridir.

Roman boyunca kahramanın bıyığı giderek dökülür, seyreklik, rengi solar, kılları kıvrılır. Bu

¹ Judith Butler’a göre toplumsal cinsiyet, bireyin ancak sosyal normlara ve görsel kodlara uygun şekilde “tanındığında” kurulan bir kimliktir. Tanınmayan özne, toplumsal anlamda görünmez ve dolayısıyla dışlanmış olur. Bu bağlamda tanınma, kimliğin varlığı için gerekli bir toplumsal onay sürecidir. Bkz. *Undoing Gender*, Routledge, 2004.

² Lacan’ın “ayna evresi” kavramı, bireyin 6-18 aylıkken aynadaki yansımasıyla özdeşleşerek kendini dışsal bir imgede tanımaya başlamasını ifade eder. Bu evre, öznenin benliğini ilk kez bütünlük içinde kurduğu ancak bu bütünlüğün dışsalığa dayandığı bir kırılma anıdır. Bkz. *Écrits*, Seuil, 1966.

fizyolojik dönüşüm aynı zamanda kimliğin içten içe silinmesi sürecidir. Kahraman, bıyığını “düzeltme” çabasıyla, yani kimliğini yeniden inşa etmeye çalışırken, aslında onu parça parça ortadan kaldırır. Bıyığın arındırılması, saflaştırılması, güya “özüne döndürülmesi” süreci, sonunda tüm kimlik aygıtının dağılmasıyla sonuçlanır. “Tüm bozuk kılları ayıklayıp gerçek bıyığı ortaya çıkardığı kanısına varıp da büyük aynanın önüne geçtiği zaman, hiçbir yerden tanımadığı, şaşkın, ürkek, çökmüş bir yabancı gördü karşısında[...]” (Yücel, 1995: 173)

Bu pasaj, Butler’ın tanınma kuramıyla birlikte okunabilir. Birey kendini tanımak, aynada onaylamak, sabitlemek ister. Ancak yüz artık kendisinin değildir. Bıyık gitmiş, onun yerine sıradan, “Tuzsuz Vaysal’ın bıyığına” (Yücel, 1995: 173) benzeyen yavan bir şey kalmıştır. Bu, erkekliğin performatif temsiline çöktüğü andır. Bu görsel ve simgesel çözülmenin eşzamanlı olarak kahramanın cinsel yaşantısında da karşılığını bulması, erkekliğin yalnızca toplumsal görünürlük değil, bedensel işlev üzerinden de inşa edildiğini ortaya koyar. Kahraman, romanın ilerleyen bölümlerinde bir genç kadınla yaşadığı cinsel deneyimde iktidarsızlık yaşar; bu başarısızlık yalnızca bedensel değil, aynı zamanda psikolojik ve kimliksel bir çöküştür. “İlk kez değilmiş gibi ama her seferinde bir eksilme gibi...” ifadesi (Yücel, 1995: s.175), bu sürekli yitimi ve erkeklik temsillerinin adım adım boşalmasını anlatır. Bıyığın düşüşü ile cinsel işlevsizlik arasındaki paralellik, karakterin hem toplum nezdinde tanınan hem de beden nezdinde iş gören “erkeklik”ten dışlandığını gösterir. Bu çifte dışlanma, Butler’ın tanınma kuramıyla birlikte okunduğunda, öznenin sadece görünmez değil, işlevsiz ve anlamsız bir kimlik hâline geldiğini göstermektedir. Burada tanınmayan yüz ve işlevsiz beden aynı anda çöker.

Aynada kendini tanıyamama, yalnızca fiziksel değil, epistemolojik bir krizdir. Kahraman, artık “kendisi” değildir. Foucault’nun öznenin kendini tanıması için iktidar rejimlerinin diline ve normlarına başvurması gerektiği düşüncesiyle okunduğunda, karakterin çöken yüzü, çöken iktidar normlarıyla birlikte işlevsizleşmiştir. Norm dışına düşmüş değil; normun dışladığı, tanımadığı, kodlayamadığı bir bedene dönüşmüştür. “Sonra, neredeyse hiçbir şey düşünmeden, dönüşsüz bir edim gerçekleştiriyormuş gibi bir duyguya da kapılmadan, makası bir hançer gibi yabancının gırtlığına sapladı.” (Yücel, 1995: 173)

Bu sahne, öznenin aynadaki yansımasıyla özdeşliğini yitirdiği anda oluşan nihai varoluşsal kopuşu işaret eder. Karakter yalnızca bıyığını değil, temsil ettiği benliği de öldürür. Bu ölüm, klasik anlamda bir cinnet ya da delilik değil; tanınamayan öznenin, cemaatin hayali haritasından silinmiş bireyin kaçınılmaz sonucudur. Baykan ise, bu sahneyi ‘bıyığın temsil gücünün sönümü ile benliğin kamusal okunabilirliğinin çöküşü’ arasındaki nedensellik üzerinden okur; bizim yorumumuz, aynı çöküşü erkekliğin toplumsal tasdike bağımlılığı ve mikro-iktidarların bedensel rejimleri ile ilişkilendirerek genişletir (Baykan, 2017).

Bıyık Söylencesi’nde karakterin yaşadığı kriz, dışsal bir toplumsal dışlanma ile değil; içsel bir silinme ile gelişir. Çevresi onu sadece bıyığıyla tanımakta ve çağırmakta, kahramanın bütün kimlik yapılanmasını bıyığı etrafına inşa etmektedir. Bu durum, Anderson’ın hayali cemaat fikrine bir ters referans sunar: birey, cemaatin gözünde artık görünmezdir; temsil etmediği için tanınmaz, tanınmadığı için de kimliği çöker. Bu noktada toplumsal ölüm, fiziksel ölümden önce gerçekleşmiştir.

3. Emmanuel Carrère’de Gerçeklik Krizi ve Mikro-İktidarlar

Emmanuel Carrère’in *La Moustache* adlı kısa romanı, görünüşte sıradan bir bedensel değişikliğin (bıyık kesimi) yol açtığı ontolojik ve epistemolojik bir kriz üzerinden kimliğin toplumsal inşa süreçlerini tartışır. Romanın anlatıcısı ve başkişisi, yıllardır taşıdığı bıyığını bir gün aniden keser; ancak karısı da dâhil olmak üzere hiç kimse bu değişikliği fark etmez. Bu fark edilmeme, zamanla gerçekliğin inkârına, belleğin çöküşüne ve benliğin silinmesine dönüşür. Kahraman, bir yandan aynada kendi yüzünü tanırken, diğer yandan çevresinin bıyığının hiç var olmadığını söylemesiyle yabancılaşır. Roman, toplumsal tanınmanın görsel sembollerle kurulduğunu; bu sembollerin yokluğunda ise öznenin dış dünyayla olan bağının koptuğunu ve kimliğinin içe çöktüğünü göstermektedir.

Emmanuel Carrère’in *La Moustache* adlı romanı, özünde bir görsel simgenin yokluğunun toplumsal olarak da inkar edilmesiyle başlayan bir gerçeklik krizini işler. Kahraman, yıllardır taşıdığı bıyığını bir gün aniden keser. Bu kesim, ilk başta bir şaka, küçük bir değişiklik ya da hafif bir meydan okuma gibi görünür. Ancak çevresindeki hiç kimsenin — en başta da karısının— bu değişikliği fark etmemesi, karakterin kimliğinin toplumsal düzlemdeki tanınırlığını kaybetmesiyle sonuçlanır.

“[...] elle vérifia son maquillage dans la glace de l’ascenseur, puis le regarda, lui, d’un air approbateur, mais cette approbation, de toute évidence, portait sur son costume et non sur la métamorphose qu’elle avait toujours pas commentée.” (Tr: “[...] asansör aynasında makyajını kontrol etti, sonra onaylayarak ona baktı, ama bu onay belli ki kıyafetiyle ilgiliydi, hâlâ yorum yapmadığı değişimiyle ilgili değil.”) (Carrère, 1986: 17)

Bu yokluk, sadece fiziksel bir eksiklik değil; aynı zamanda hafızanın, tarihin ve kolektif tanınmanın da yok oluşudur. Butler’ın “tanınma” kuramı bağlamında bu durum, öznenin toplumsal varlığının iptali anlamına gelir. Foucault’cu anlamda ise bu, disipliner düzenin artık özneye ilgilenmemesi, onu görmemesi ve dolayısıyla düzenin dışına itmesidir.

Roman boyunca kahraman, aynaya baktığında tanıdığı yüzü görse de, çevresinin bu değişikliği inkâr etmesi, bireysel hafıza ile kolektif hafıza arasındaki köprüyü yıkar. Bu çelişki, öznenin yalnızca kimliksel değil, ontolojik olarak da çözüldüğü bir anlatı evresine işaret eder. Ayna, bu bağlamda sadece fiziksel bir yüzey değil, Gérard Genette’in terimleriyle anlatı içinde bir temporal eşik ve kırılma noktasıdır: karakterin zamanla ve kendiliğiyle kurduğu anlatı sürekliliği, bu sahneyle kesintiye uğrar. Dahası, Mieke Bal’ın *odaklanma* (focalisation) kavramı bağlamında bu sahne, anlatının görsel odak düzlemini kırar; karakterin gördüğü ile anlatının sunduğu görsel bilgi uyumsuz hâle gelir. Öznenin gördüğü şey ile çevrenin gördüğü şeyin çelişkili olması, anlatıda bir güvenilirlik sorunu (unreliable narration) yaratır. Böylece anlatı, karakterin içsel krizini sadece tematik olarak değil, yapısal olarak da yansıtır. “Tu sais bien que tu n’as jamais eu de moustache.” (Tr: “Sen de biliyorsun ki hiçbir zaman bıyığın olmadı.”) (Carrère, 1986: 31) cümlesiyle örneklenen bu kırılma, karakterin kendi bedenine ilişkin görsel bilgiyi doğrulayan dış referanslardan yoksun kalmasının yarattığı anlatsal boşlukla daha da derinleşir. Bu nedenle ayna sahnesi, anlatı içinde hem görsel bir eşik hem de ontolojik bir belirsizlik alanı oluşturur.

Bu noktada bıyığın yokluğu, fiziksel bir kayıp değil; gerçekliğin kendi bağlamını kaybetmesidir. Anderson'ın hayali cemaat kuramı, bu durumda ters işleyen bir süreç sunar: cemaat, bireyin bıyığını hatırlamazsa, birey de kendisini o cemaatin üyesi olarak tahayyül edemez. Hafıza, aidiyetin kurucu ögesidir. Hafıza çöktüğünde, aidiyet de dağılır. Kahraman, yaşadığı kriz boyunca dış dünyadan bir teyit, bir onay bekler; ancak kimse onun kimliğindeki değişimi tanımaz. Buradaki travma, bireyin “deliliği” olarak değil; toplumsal tanınmanın geri çekilmesiyle gelişen bir psiko-politik yıkım olarak okunmalıdır. Foucault'nun delilik üzerine erken dönem analizlerinde olduğu gibi, birey “normun dışında” kaldığı için değil, artık normatif yapıların konusu olmaktan çıktığı için görünmez hâle gelir.

Kolektif sessizlik, karakterin krizini derinleştirir. Tıpkı *Bıyık Söylencesi*'ndeki gibi, çevrenin suskunluğu sadece dışlayıcı değildir; aynı zamanda yok sayıcıdır. Bu, iktidarın görünür olanı değil, görünmez kılınanı kontrol ettiği geç modern toplumun tipik bir işlevidir.

Romanın sonunda karakter, evi terk eder, kendisini başka bir ülkeye atar, karısını tanımadığı bir kadın olarak görür, gerçekliğin sınırlarını yitirir. Bu yolculuk, dış dünyadan içsel bir çöküşe, benlikten manik boşluğa sürüklenen bir kopuştur. Öznenin toplumsal tanınma olmadan varlığını sürdüremeyeceğine dair dramatik bir temsildir bu. Bu noktada, *La Moustache*, kimliğin yalnızca bireysel farkındalıkla değil; sürekli tekrar eden tanınma, onay ve kolektif hafıza süreçleriyle kurulduğunu ve sürdürüldüğünü anlatır. Bu süreç kesildiğinde, özne, hem bedenine hem hafızasına hem de gerçekliğe yabancılaşır.

4. Romanlarda Bıyık ve Kimlik

Her iki romanda da bıyık, sadece fiziksel bir unsur değil; kimliğin temsili, sürekliliği ve toplumsal tanınmanın anahtarıdır. Bıyığın kaybı veya inkârı, bireyin sosyal ve psikolojik düzeyde tanınmamasına yol açar. Benedict Anderson'ın hayali cemaat kuramı bağlamında, bireyin tanınması, ortak sembollerin sürekliliğiyle mümkündür. Bu sürekliliğin kırılması, bireyi cemaatten koparır. *Bıyık Söylencesi*'nde karakter, bıyığının giderek işlevini yitirmesiyle, kendi kimliğini yavaşça kaybeder; sonunda aynadaki yüzü tanıyamaz hâle gelir. *La Moustache*'ta ise karakterin bıyığı bir anda yok olur ama daha kötüsü, çevresi onun hiç olmamış olduğunu iddia eder; bu inkâr, karakterin hafızasını ve gerçeklik duygusunu yıkar. Her iki anlatıda da karakterlerin sonu intiharla (ya doğrudan ya da sembolik olarak) sonuçlanan bir varoluşsal kopuştur. Bıyığın yokluğu, yalnızca görünüşün değil, kimliğin, geçmişin ve anlamın yokluğuna işaret eder.

Foucaultcu iktidar kuramı doğrultusunda okunduğunda, her iki romanda da beden politikalarının belirleyici rol oynadığı görülür. Ancak bu politikalar farklı şekillerde işler: *Bıyık Söylencesi*'nde iktidar, daha geleneksel, daha görünür bir biçimde bedenin normatifleştirilmesini talep eder. Bıyık, cemaatle uyumu sağlayan bir biyopolitik düzeneğin parçasıdır. Kahraman, bu düzeneğin çöktüğünü fark ettiğinde özdeşlik mekanizması da dağılır. *La Moustache*'ta ise iktidar daha “psiko-politik” biçimde işler: iktidar, bireyin değişimini görmezden gelerek onu yok sayar. Normdan sapma değil, normun ilgisizliği yıkıcı olur. Bu, geç modernitenin tanımsızlaştırıcı ve silikleştirici iktidar biçimidir. Sonuçta,

biri disipliner (Yücel), diğeri ilgisizlikle cezalandıran (Carrère) olmak üzere iki farklı iktidar biçimi, aynı türden bir erkeklik krizine yol açar.

Her iki metin de erkekliği “görünürlikle kurulan” ama “görünmezlikle çözülen” bir kimlik olarak temsil eder. Bıyık, erkeklik performansının taşıyıcısıdır. Bu taşıyıcının işlevini yitirmesi, Butler’ın tanınma kuramına göre öznenin kimlik sahnesinden çekilmesine neden olur. Tanınmayan özne, var olamaz; bu nedenle iki karakter de fiziksel varlıklarını sürdürseler bile kimlik olarak silinirler. Bununla birlikte Yücel’de bu süreç daha içe kapanık, daha melankolik bir seyir izler. Kahraman, bıyığını düzeltmeye çalışırken onu yok eder. Carrère’de ise süreç dış dünyayla çatışma, inkâr ve psikozla örülüdür. Kahraman, bıyığını kaybettiğinde sadece kendi bedenini değil, toplumsal gerçekliği de kaybeder. Her iki figür de “tanınmayan erkek” olarak çağdaş edebiyatın yeni bir erkeklik tipolojisini sunar: normdan sapmayan, ama artık normun konusu olamayan bir erkeklik. Bu, hegemonik olmayan, hatta artık temsil edilemeyen bir erkeklik biçimidir.

Bıyık Söylencesi ve *La Moustache*, erkekliğin görsel, simgesel ve tarihsel olarak nasıl kırılan bir zemine oturduğunu ortaya koyar. Cemaatin bakışından yoksun kalan özne, aynadaki suretine de yabancılaşır. Sonuç: sessizlik, kayıtsızlık ve nihai intihardır. Bu iki metin, erkekliği hem dışsal iktidar ilişkileri hem de içsel kimlik sürekliliği bağlamında parçalanmış, çözülmüş ve temsil edilemez bir yapı olarak sunar.

Farklı bağlamsal yapılar olan Türkiye ve Fransa, bıyığın kültürel anlamlandırılması bakımından dikkate değer ayrışmalar sunar. Türkiye’de bıyık, özellikle 20. yüzyıl sonrasında siyasi kimliklerin ve ideolojik pozisyonların görsel bir ifadesine dönüşmüştür; sağ ve sol ideolojiler, İslami ve seküler görüşler, hatta etnik kimlikler bile bıyık biçimleriyle özdeşleşmiştir. Bu nedenle Yücel’in romanında bıyık, yalnızca erkekliğin değil, aynı zamanda bir toplumsal hizalanmanın ve kamusal görünürlüğü göstergesi olarak işler. Fransa’da ise, özellikle 1980’lerden sonra kamusal alandaki erkeklik temsilleri daha bireyci, seküler ve normatif heteroseksüelliğin dışında şekillenmiştir. Carrère’in anlatısında bıyığın kesilmesinin görünmez kalması, Fransız bağlamında tanınmanın artık klasik simgelerden değil, belki de sessizlikten ve fark edilmemekten geçtiğine işaret eder. Bu durum, Foucault’nun geç-modern iktidar biçimlerinde bireyin görünürlüğü azalmasıyla birlikte işlevselleşen bir tanınma rejimi ile örtüşür. Böylece, iki bağlam arasında erkekliğin kamusal tanınması, toplumsal normlara dahil edilmesi ve dışlanma biçimleri bakımından önemli farklar ortaya çıkar.

Sonuç

Bu makale, Tahsin Yücel’in *Bıyık Söylencesi* ve Emmanuel Carrère’in *La Moustache* romanlarını karşılaştırmalı olarak inceleyerek, “bıyık” imgesi etrafında şekillenen erkeklik krizlerini, toplumsal tanınma sorunlarını ve gerçekliğin çözülüşünü analiz etmiştir. Her iki metin de bıyığı yalnızca bir bedensel ayrıntı değil, aynı zamanda kimliğin sürekliliğini sağlayan, cemaat aidiyetini temellendiren ve toplumsal normlara uygunluğu belirleyen simgesel bir yapı taşı olarak işler. Bıyığın yokluğu veya işlevsizleşmesi, bu sistemin çökmesine ve öznenin benliğiyle olan bağının kopmasına neden olur.

Makalenin temel kuramsal çerçevesi, Benedict Anderson'ın hayali cemaat kavramı, Michel Foucault'nun mikro-iktidar ve biyopolitika anlayışları ile Judith Butler'ın tanınma kuramı etrafında şekillenmiştir. Anderson'a göre cemaat tahayyülü, ortak sembollerin görünürlüğü ve sürekliliğiyle kurulur; bıyık bu sembollerden biridir. Foucault'nun beden politikaları ise bu tür görsel kodların nasıl disipline edildiğini, normatifleştirildiğini ve mikro düzeyde denetim altına alındığını açıklar. Butler'ın kimliğin tanınmayla kurulduğuna dair görüşleri ise, her iki romanda da bıyığın kaybının öznenin sosyal tanınmadan dışlanmasına ve sonuçta kimliksizleşmesine nasıl yol açtığını anlamamıza katkı sağlar.

*Bıyık Söylencesi'*nde karakter, bıyığının giderek zayıflaması ve biçimini yitirmesiyle birlikte, hem aynadaki kendiliğini hem de toplumsal görünürlüğünü kaybeder. Bıyığını düzeltme arzusu, kimliğini yeniden kurma girişimidir; ancak bu girişim başarısız olur ve karakter tanınmayan bir suretle yüz yüze gelerek kendi gırtlığına makası saplar. *La Moustache*'ta ise karakter, bıyığını kestiğinde çevresinin bu değişimi fark etmemesiyle kimliğinin sosyal temellerinin çöktüğünü fark eder. Bıyığın hiç var olmamış gibi inkâr edilmesi, sadece fiziksel bir belirsizlik değil; kolektif hafızanın ve toplumsal aidiyetin de inkârıdır. Her iki roman da erkekliğin görünürlük, temsil ve onayla sıkı sıkıya bağlı bir kurgu olduğunu, bu bağların kopmasıyla da erkekliğin yıkıma uğrayabileceğini ortaya koyar. Temsil edilemeyen erkeklik, ya toplumun dışında kalan ya da toplumun artık ilgilenmediği bir boşlukta silinir. Bu anlamda bıyık, hem bir kimlik taşıyıcısı hem de bir yok oluş simgesidir.

Bu çalışma, sıradan görünen bir bedensel unsurun —bıyığın— edebi metinlerde nasıl katmanlı anlamlara bürünebildiğini göstermiştir. Bıyığın kültürel kodlar aracılığıyla bedenin politikleştirilmesine nasıl katkı sunduğu, mikro-iktidarlar ve sembolik tanınma biçimleriyle nasıl iç içe geçtiği analiz edilmiştir. Aynı zamanda erkeklik çalışmaları bağlamında, temsil edilemeyen ve yıkıma uğrayan erkek kimliklerinin edebi temsiline dair yeni bir tipoloji önerilmiştir.

Her iki romanın ulaştığı varoluşsal kırılma noktaları, günümüz erkeklik temsilleri açısından da önemli ipuçları sunar. Giderek artan biçimde sorgulanan normatif erkeklik yapıları, görsellikten beslenen kimlik biçimlerinin ne kadar kırılğan olduğunu göstermektedir. Bıyık gibi basit bir sembolün yokluğu, bu yapıların ne denli temsil odaklı olduğunu ve temsilin sekteye uğradığı anda öznenin psikolojik ve toplumsal düzlemde nasıl bir çözülme yaşadığını açığa çıkarır. Bugünün erkeklik tartışmaları da sıklıkla tanınma, görünürlük ve normatif baskılarla ilişkilidir; dolayısıyla bu iki roman, erkekliğin sabit ve güvenli bir kimlik olmadığını, tersine, kolektif sembollere bağımlı, kırılğan ve zaman zaman yok olmaya mahkûm bir yapı taşıdığını edebi olarak belgelemektedir. Bu yönüyle her iki metin, temsil edilemeyen erkekliğin dramatik sonuçlarını günümüzle ilişkilendirerek sunar.

Yine bu çalışma, görsel kimlik sembolleri üzerinden yürütülebilecek daha geniş çaplı edebiyat analizlerine zemin hazırlamaktadır. Bıyık dışında saç, sakal, giyim tarzı ya da beden duruşu gibi öğelerle desteklenecek çalışmalar, bedenin edebi temsilineki normatif yapıların daha ayrıntılı olarak çözümlenmesine olanak tanıyacaktır. Ayrıca cinsiyet çalışmaları kuramlarıyla keşilen incelemeler, bu tür temsillerin heteronormatif düzen içinde nasıl işlediğini veya bozulduğunu sorgulama potansiyeli taşır.

Kaynaklar | References

- Anderson, B. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso.
- Baykan, E. (2017). Tahsin Yücel’in Bıyık Söylencesi’nde kimlik ve beden temsilleri. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 57(2), 121–140.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
- Butler, J. (2004). *Undoing Gender*. Routledge.
- Carrère, E. (1986). *La Moustache*. Éditions P.O.L.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. University of California Press.
- Foucault, M. (1975). *Surveiller et punir: Naissance de la prison*. Gallimard.
- Foucault, M. (1976). *La volonté de savoir*. Gallimard.
- Foucault, M. (2003). *Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France, 1975–1976* (D. Macey, Trans.). Picador.
- Gökşen, N. (2024) “68 Kuşağının Türk Erkeğini Çizmek: Sakal ve Bıyık Modasında “İsyankâr Gençlik”in Siyasal İnşası”. *Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD)*, 18/35, (Aralık 2024): s.53-75. DOI: 10.19060/gav.1598494
- Lacan, J. (1966). *Écrits*. Paris: Seuil.
- Viala, A. (2011). *La Moustache: Une disparition du réel*. In C. Vanoosthuyse (Ed.), *La disparition dans le roman contemporain* (pp. 73–89). Presses Universitaires de Rennes.
- Yücel, T. (1995). *Bıyık Söylencesi*. Can Yayınları.